

Intervju med Odd Handegård

7. oktober 2008

Hva med det fiskerifaglige tilbud i Universitetets første år?

Det var forutsatt lenge før Fiskerihøgskolen kom, at den skulle være en del av Universitetet. Den ene halvparten av fagkretsen var knyttet til biologi og den andre til økonomi/samfunnsvitenskap. Studiet fikk av forskjellige årsaker en viss realfaglig dominans. Til tross for relativt mindre av økonomi og samfunnsvitenskap, valgte et flertall av studentene likevel å ta hovedoppgavene sine innenfor disse fagfeltene. Når alle relevante fag skulle innpasses i ett fireårig studium, pluss ett år til hovedfag, så ville det bli lite plass til det enkelte fagområde.

Opprinnelig var det faktisk meningen at en skulle ha inntil tre fiskerifagsstudier. Det var snakk om å tilby spesialiserte opplegg i teknologi, biologi og samfunnsvitenskap. Det var også på tale å kombinere for eksempel økonomi med biologi, fiskeribiologi med mikrobiologi og flere andre kombinasjonsalternativ. Hadde en gjennomført dette, ville en ha løst de problemene som har oppstått i dag med en økonomiutdanning som er i ferd med å valse over fiskerifagsstudiene.

Vi fikk relativt bra med studenter til det første kullet, 17 ble tatt opp. En av dem gikk på fylla fra første dag og sluttet etter et semester. En annen begynte for å ha noe å gjøre mens hans kone arbeidet som professor i medisin.

Da vi begynte i 1972, var fiskerifaget underlagt de to instituttene IBG og ISV (Institutt for biologi og geologi, Institutt for samfunnsvitenskap). Noen av lærerne på disse instituttene delte ansvaret for undervisninga av fiskeristudentene. De utgjorde en slags fiskerifagseksjon. Denne situasjonen med en fiskerifaginstitusjon som svedde i et ingenmannsland, varte frem til 1977. Da ble det etablert et institutt for fiskerifag (IFF), og det ble overført lærere dit fra IBG og ISV.

Innslaget av samfunnsvitere ved IFF var syltynt. Men en del av de tilsatte på ISV gjorde en jobb overfor fiskerifagstudiet. Her var professor Cato Wadel en sentral person i mange år.

Ottar Brox deltok aktivt i arbeidet med å planlegge undervisningen i samfunnsfag for fiskeristudentene. Han holdt gjerne forelesningene sine

<http://doi.org/10.7557/15.4357>

for oss stipendiater først, for å sjekke at alt var i orden, før han møtte studentene. Han tok undervisningen meget alvorlig.

Hva med din rolle i denne fasen?

Jeg hadde ikke så mye undervisning, i og med at jeg var stipendiat, men forskningsmessig befant vi oss i et grenseland mot fiskeri- og distrikts-politisk debatt. Jeg skrev et lite notat på 20 sider om landsdelsplanen for Nord-Norge. Det var vel i 1973. Det var selvfølgelig feil og utslag av tankeløshet. Landsdelsplanen skulle behandles av alle formannskap i Nord-Norge. Det var viktig for meg å få fram mine innvendinger, siden planen gikk inn for sentralisering. Den foreslo eksempelvis et folketall på minimum 1000-1200 innbyggere for at et lokalsamfunn skulle få støtte av offentlige midler til utviklingstiltak. Så skrev jeg den lille saken som gikk til alle formannskap. Tydeligvis leste mange det jeg hadde skrevet, og ingen leste landsdelsplanen. Det kom bare negative uttalelser om planen fra kommunene i Nord-Norge. Sekretæren for landsdelsplanen fortalte meg senere at han trodde det var den lille trykksaken min som gjorde at planen fikk den skjebnen den fikk. Men dette innspillet førte uansett til mye spetakkel som ikke minst kom til uttrykk gjennom svære avisoppslag. Det var med å skape bildet av det røde universitetet.

Både fra næringslivet og fra Tromsø kommune hevet det seg kritiske røster til at jeg, en universitetsansatt, drev med politisk agitasjon ved å sende dette skrivet til landsdelens kommuner. Det er imidlertid min klare overbevisning at både næringslivet og kommunen hadde stor nytte av at Universitetet kom. At det skulle være så rødt, var bare tullprat. Jeg skjønner ikke hvorfor noen orket å henge seg opp i dette. Vi hadde riktignok alle disse AKPerne som trodde at de skulle lage revolusjon. Det er mulig at det preget studentmiljøet litt. Men det var jo både suspekt og dumt. I dag så sitter de tidligere AKPerne som samfunnsstøtter både her og der, ja – til og med på NFH (Norges fiskerihøgskole). Og de er blitt fornuftige voksne folk alle sammen. Fiskerifagsstudentene var ikke revolusjonære. De hadde beina på jorda.

Merket du noen gang noen skepsis i Tromsø til deg som akademiker sørfra?

Nei, det kan jeg ikke si. Men mye av omgangskretsen var innflyttere. Jeg var med på å bygge opp et relativt stort idrettslag med 11 grupper fra starten i 1975. Her deltok både søringer og tromsøværinger uten at jeg kan huske at det førte til noe skurr. Jeg hadde ikke noe problematisk forhold til spørsmål om forholdet mellom sør og nord i landet, og heller

ikke til dialekter og dialektbruk. Vi følte oss helt naturlig som Tromsøværinger fra første øyeblikk.

Hva med rekrutteringen til studiet?

Det er mitt hovedpoeng at det helt fra vi startet har vært vanskelig å rekruttere fiskerifagsstudenter. De studentene som har kommet, har ofte nærmest opplevd å bli hudflettet av foreldre, besteforeldre, onkler og tanter. Holdningen til høyere fiskeriutdanning har vært ekstremt negativ, og det har preget rekrutteringen. Men jeg mener at pga. godt og intenst informasjonsarbeid har vi likevel hele tiden klart å skaffe oss de studentene vi skulle ha. Og til dette har vi, etter mitt syn, fått forholdsvis lite hjelp av Universitetet (UiT). De har ikke forstått hvor vanskelig det var å rekruttere studenter til noe så absurd som en høyere fiskeriutdanning. Den har hatt uhyre lav status rundt omkring i Nord-Norge, der man i fiskerikretser gjerne spør etter hva fanken vitsen kan være med et slikt tilbud. Og dette har selvfølgelig sammenheng med at fiskeri er høstingsvirksomhet. Du høster og du sår ikke, i motsetning til landbruk, der du er nødt til å så før du kan høste. Dette er selvfølgelig blitt annerledes etter at oppdrettsnæringen har gjort sitt inntog. I forbindelse med rekrutteringsarbeidet har vi utarbeidet brosjyremateriell, dratt på skolebesøk, deltatt på fiskerimesser og støtt og stadig møtt fremtredende folk i næringen. Rekrutteringsarbeidet må gjentas hvert eneste år. Det er nye studenter som skal rekrutteres, og mange av dem har aldri hørt om dette studietilbudet.

Fiskerihøgskolen var en gave fra Stortinget til UiT. Det var sagt allerede i 1972 at NFH skulle legges til Tromsø og integreres i Universitetet. Det var utgangspunktet for Fiskerihøgskolen. Det var opprinnelig en paraplyorganisasjon, lokalisert til tre byer, fire universiteter og syv forskjellige institutter. Alt sammen skulle ganske raskt overføres til Tromsø, hvor hovedtyngden av både fiskeriutdanning og fiskeriforskning i landet skulle legges. Jeg synes det er greit å ha en nasjonal institusjon integrert i UiT. Jeg husker at da jeg ble direktør ved NFH i 1985, gikk en del av jobben min ut på å bygge ned/avvikle Fiskerihøgskolens virksomhet ellers i landet. Men hovedutfordringa var få NFH inn i Universitetet. Det var jo målsettingen fra starten av at NFH skulle bli en del av Tromsømiljøet. Det var denne integreringen vi jobbet med. Det gikk utrolig tregt, men lojaliteten til UiT var total.

Det var kanskje noen som hadde en litt tvetydig holdning til at NFH kunne lykkes uten å være en selvstendig institusjon, men en del av Universitetet. Men jeg så det ikke slik, og det ble heller aldri debatttema blant de ansatte. Det var ikke tvil om at NFH skulle være en del av

Universitetet. Derimot var det på tale å legge institusjonen til sentrum. En av byens arkitekter hadde laget noen flotte tegninger som viste Fiskerihøgskolen beliggende i sentrum mellom Domus og Polarmuseet og med Råfisklaget som nærmeste nabo. Området besto av en lang rekke gamle brygger, og disse kunne bli en slags kjerne i Fiskerihøgskolens anlegg. Det ville neppe blitt noe dyrere enn andre alternativ, og både *Johan Ruud* og *Jan Mayen* kunne ha kaiplass der. Vi kunne ha fått et fiskerifaglig miljø som fungerte. Mange på NFH syntes dette var en god idé. Men de som satte seg imot, var mikrobiologene. De syntes at en måtte ta hensyn til behovet for nærhet til beslektede fagmiljø på campus i Breivika. Jeg tror i det hele tatt at det var såpass stor skepsis til dette initiativet at det ikke ble til stort mer enn noen streker på et ark.

Ellers har altså lojaliteten fra personalet på NFH til UiT vært 120% hele tiden. Men det har vært diktet opp en del ting borte i sentraladministrasjonen. De har tillagt oss holdninger som vi ikke har hatt. Dette gjaldt for eksempel da de fjernet NFH-vimpelen med egen logo som vi har brukt i tillegg til universitetslogoen. Vi markerte vår uenighet ved å la vimpelen henge på halv stang. Jeg har reagert på småligheten til Universitetet. Men det er noe helt annet enn å opptre illojalt overfor universitets-samfunnet.

Noen linjer i utviklingen ved NFH?

Vi har et produksjonsvolum som er langt over gjennomsnittet for Universitetet. Dette er oppnådd på tross av at vi ikke har fått de ressursene vi med rimelighet skulle hatt. Det har å gjøre med de interne budsjettmodellene på Universitetet er blitt innført på tider som har vært særdeles ugunstige for NFH. For på begynnelsen av 90-tallet var det jo en sterk stillingsvekst på Universitetet som følge av en eksplosiv økning i studenttilstrømningen. Men samtidig gikk fiskerinæringen inn i en dyp krise. Konkurser preget oppdrettsnæringen, torsken forsvant fra alle hav. Og NFH fikk nesten ingen søkere. Samtidig holdt vi på med nybygget i Breivika, og Havbruksstasjonen i Kårvika var under etablering.

Reform 94 for videregående opplæring forbød oss å stille krav om 18 måneders praksis for å få studieplass på NFH. Dette bidro i høy grad til at vi fikk økt søkning. Men da innførte Universitetet en ny budsjettmodell igjen, som gjorde at en ved fordeling av ressurser på de ulike enhetene la historiske tall til grunn. Og denne historisk baserte skeivfordelingen kom til å ramme oss gjennom hele 90-tallet.

Universitetet hadde en ordning der en sentral post på budsjettet dekket driftsutgifter for alle laboratoriene ved institusjonen. Men denne

ordningen gjaldt ikke for Havbruksstasjonen i Kårvika og forskningsfartøyet Jan Mayen. De utgiftene måtte vi betale for selv. Det førte til at vi fikk dårlig økonomi som vi strevde med i mange år før det ble endret.

Det er klart at de fiskerikandidatene som har vært utdannet i de siste 20 årene, har lært for lite økonomi og samfunnsvitenskap. Allerede for 10 år siden var det lett å se at det var problemer med fiskerikandidatstudiet i forhold til de arbeidsmarkedene som de skulle kvalifisere seg til. Et vesentlig problem var at det var for lite økonomi i studieplanen. Så vi opprettet et studium som het marin bedriftsledelse. Studiet skulle begynne med økonomi og samfunnsvitenskap de to første årene, så ett år med biologi, og så til slutt to år med økonomi og samfunnsvitenskap på mastergradsnivå. Altså fire år med økonomi og samfunnsvitenskap og ett år med skreddersydd biologi. Første året, i 2002, meldte det seg 500 søkere til studiet.

Dette studiet hadde et programstyre som besto av økonomer, og de brukte studiet som et utgangspunkt eller påskudd for å lage et helt annet studium, nemlig en siviløkonomutdanning. Så de ødela fullstendig det viktige tredjeåret med biologi. Siviløkonomene på NFH, søringer som stort sett er utdannet ved Norges Handelshøgskole, klarte å ødelegge hele studiet i marin driftsledelse, og ingen studenter var interessert i å ta de håpløse biologifagene. I dag er marin bedriftsledelse i ferd med å bli lagt ned, og vi har laget et komplett økonomistudium som ikke bare rekrutterer de 30–50 økonomistudentene som vi tradisjonelt har rekruttert årlig til NFH, men også alle de som skulle ha studert på BI hvis ikke BI (dvs. Handelshøgskolen BIs avdeling i Tromsø) hadde blitt nedlagt, pluss alle som kommer fra Høgskolen i Tromsø. Så alle nye studenter som kommer inn, forlanger å slippe å ha noe med fisk å gjøre. Og ingen på NFH tør gjøre noe med det. Så i stedet for marin bedriftsledelse har vi fått et rent økonomistudium der noen få oppgaver kan være fiskerifaglige. Dette studiet er nærmest identisk med som tilbys på nesten 30 andre norske læresteder. Det utdannes så mange økonomistudenter med akkurat den profilen at arbeidsmarkedet nødvendigvis må begynne å stramme seg til. Det er bare tull og tøv at det kan være et stort arbeidsmarked for 70, 80, 100 nye sånne siviløkonomer utdannet i Tromsø hvert år. Det som hadde vært lurt, var å tilby noen av disse studentene en biologiutdanning i det tredje året, tilpasset økonomer som skal inn i fiskerinæringen.

At marin bedriftsledelse ble erstattet av en siviløkonomutdanning, er en ren tragedie, og det kan selvfølgelig bety begynnelsen på slutten for NFH. For den dagen vi har 200 økonomistudenter som skal styres av NFH, blir det bare konflikter. Det som planlegges nå, vil gi en så konfliktfylt

fiskerihøgskole at det vil ta ikke mer enn et semester eller tre før alt er over og ut.

Jeg husker hvordan det gikk tidlig på 1980-tallet, da NFH skulle gi et årskurs i økonomi der også studenter fra Institutt for samfunnsvitenskap (ISV) kunne delta. Det tok ikke mer enn et halvt semester før ISV-studentene begynte å klage, både på at det var for langt å gå og for at det var for mye om mye fisk i forelesningene. Slike klager kom fram i avisene og var tatt opp universitetsstyret. Det var en syting av en annen verden. Også slike erfaringer gjør at jeg finner det helt absurd å tro at siviløkonomutdanningen kan eksistere parallelt med fiskerifagene. Eneste måten å løse problemet på er å åpne for at 20 av studentene tar fiskeriøkonomi det tredje året.

Samtlige stillinger som vi har, er øremerket fiskerifag. Det er et sentralt poeng. Så hvordan Universitetet eventuelt skal kunne flytte noen av disse stillingene over til en egen Barents Business School eller en handelshøgskole, det skjønner ikke jeg. Hvis de klarer å få det til, vil det i hvert fall overraske meg.

Fiskehelseproblematikken har fantastisk gode folk på NFH. Likevel vedtar regjeringen at et nyopprettet statlig institutt som omfatter fiskehelse, skal legges til Ås. Forskningsrådet har en lang og blodig historie om hvordan de har prioritert sørnorske institusjoner fremfor instituttene her i Tromsø når det gjelder prosjektbevilgninger. Prosjekter som har fått nei i Tromsø, har fått ja andre steder osv.

Her i Breivika er det biologstillinger på fire eller fem fakulteter. Det er lett å skjønne at det må være bare tull. Det må være mulig å få samlet dette på ett sted.

Enkeltpersoner du vil trekke fram?

Professor Jan Raa var en høvding. Alt han tok i ble på en måte til gull. Det varte også i ganske mange år. Det han har skapt etter seg, er det beste på NFH i dag. Fiskehelsemiljøet vårt er fantastisk. Det er bare så utrolig synd at fiskehelsestudiet ikke rekrutterer studenter. Det tror jeg har med navnet å gjøre, det burde hett akvamedisin eller veterinær akvamedisin eller noe sånt. Jeg tror en navneendring og en kampanje med sikte på å bekjentgjøre studiet vil kunne ha god effekt. For fiskehelsemiljøet er fantastisk bra. Det skaffer NFH massevis av midler fra Forskningsrådet og andre kilder.

Trond Jørgensen, som kom litt i skyggen av Jan Raa, har også etablert virksomhet innenfor marin bioteknologi som har fått flere avleggere, også her på NFH. Og nå har vi flyttet laboratoriet til Forskningsparken

nede på Stakkevollveien. Trond har fulgt med dit. Dermed er en viktig del av virksomheten fratatt NFH, noe som jeg synes er veldig synd.

Hva legger du i ordet tverrfaglighet?

Jeg foretrekker alltid å bruke ordet flerfaglighet heller en tverrfaglighet. Tverrfaglighet som går ut på at den enkelte lærer skal være så bred i fagperspektivet sitt at han skal kunne være biolog det ene minuttet og økonom det neste, det er bare tull. Fagfolkene må få lov til å være biologer, økonomer og samfunnsvitere og hva de måtte være. Poenget er at studentene likevel må kunne få en flerfaglig utdanning, der du har en grunnleggende basisutdanning, enten biologi eller samfunnsvitenskap eller økonomi, og de får med seg en del fag i tillegg som gjør at de får et mye bredere perspektiv. De blir like gode økonomer som før, men de får et mye bredere perspektiv hvis de kan litt om ressursene ute i Barentshavet, litt om de grunnleggende økologiske prosessene og litt om fiskebestanden, litt om oppdrettsnæringen og litt om fiskeråstoffer. Selv om du bare har ett år med slike fag, så vil en økonom som skal ut i arbeidslivet med en slik bakgrunn, ha så stort konkurransemessig fortrinn at ingen kunne ha slått vedkommende i konkurransen om de mest attraktive stillingene. Jeg har veldig stor tro på det som nesten er umulig å få til, nemlig flerfaglig utdanning.

Jeg hørte for en stund siden en 30 minutters forelesning av førsteamanuensis Torstein Pedersen om økologien i Barentshavet, om ressurser og en del annet. Jeg lærte fantastisk mye av det. Tenk om økonomistudentene på NFH kunne ha fått et 30-timers, et 10-poengs kurs i samme tema, av Torstein Pedersen eller noen andre. Det ville vært helt utrolig. Da ville studentene etter avsluttet studium kommet ut til bedriftslivet både nordpå og sørpå med helt andre forutsetninger for å skjønne hva de driver på med. Så jeg har stor tro på flerfaglighet, men ikke på tverrfaglighet. Det tror jeg er en illusjon som dessverre enkelte lærere tror på.

Situasjonen i dag i forhold til den første tiden?

Jeg har et tvetydig syn på det der. NFH har jo et flott bygg, to forskningsfartøyer, faktisk fire når vi tar med småbåtene. Og vi har havbruksstasjonen. Slikt sett er dette et eventyr, det er ikke mer å si om det. Og det gjelder for hele Universitetet, og det gjelder Tromsø også, så det er bare positivt. Det negative med dagens situasjon er at NFH er i ferd med å bli ødelagt. Hvis en lager to institusjoner av NFH og lar økonomene seile sin egen sjø uten forpliktelser i forhold til fiskerifagene, så er det dramatisk. Da gir du fra deg fiskerinæringen til andre landsdeler.

For å redde NFH som fiskerihøgskole må det lages fire biologikurs. Så enkelt er det. Det må være kurs som passer for økonomistudenter og som du får 20 eller 15 økonomistudenter til å velge hvert år. Disse 15 studentene burde få prioritet ved opptak til mastergraden. Dette ville sørge for at de økonomene som befinner seg i systemet, ble nødt til å oppdatere seg på kunnskap om fiskerinæringen hele tiden. Slik det er i dag, kommer det inn nye økonomer som verken har interesse av eller kunnskap om fiskerinæringen. Dette en bivirkning av at de får lov å lage et reinhekla økonomistudium uten koblinger til fiskerinæringen. Det er tragisk etter mitt syn at det er i ferd med å bli slik.

En del av bedriftsøkonomene og markedsfolkene tilsatt ved NFH, er flyttet fra Fiskerihøgskolen til Teorifagbygget. Hvis NFH skal overleve, så må vi ha både disiplinære studier, som biologiutdanningen – det vi nå har hatt siden vi i 1988 fikk overført alle marinbiologene fra IBG. De gir sin disiplinære utdanning i biologi. Men samtidig har biologene hele tiden deltatt i undervisningen ved fiskerikandidatstudiet, og dermed gitt utdanning innenfor et flerfaglig studium. Så biologene har for så vidt gjort jobben sin i og med at de har påtatt seg ansvaret både for disiplinære og flerfaglige studier. Når økonomene nå synes å være i ferd med å flytte ut, og hvis de får lov til å konsentrere seg om et reinhekla økonomistudium, så kan det i og for seg være greit nok at NFH administrerer et siviløkonomstudium. Men hvis økonomene da slipper å gi en fiskeriøkonomisk utdanning, blir det ubalanse i systemet. For det betyr at biologene gir både disiplinær og flerfaglig utdanning, mens økonomene bare gir disiplinære. Det bør insisteres på at økonomene får forpliktelser overfor en slik flerfaglig utdanning. Jeg har i flere avisinnlegg foreslått at NFH inngår et samarbeid med siviløkonomiutdanningen i Bodø som gjør det mulig for de reinhekla økonomistudentene herfra å gjennomføre sitt masterstudium i Bodø.

Noe du ønsker å trekke fram til slutt?

Husker at vi hadde en diskusjon på 70-tallet om hvem som skulle representere UiT i styret for paraplyorganisasjonen som da het NFH. Vi gikk for full musikk inn for Ottar Brox som rette person. Han var politisk vanntett, og det var ikke noe tull med han. Men så valgte Universitetet å la seg representere av Willy Haugli. Om han valgte seg selv eller hva som skjedde, det er jeg ikke sikker på. Men den jobben Haugli utførte i denne posisjonen, det klarsyn han viste og den innsatsen han gjorde for oss i dette styret, det står det all respekt av. Dette hører med i historien til Norges fiskerihøgskole. Brox ville sikkert også gjort en god jobb, men Haugli var jo politiker, jurist og administrator og hadde en rutine fra den siden som gjorde at han matchet alle sørpå.